

Infobestand etappe 20 Kloosterpad Groningen Winschoten Wedderveer.

Winschoten.

De huidige naam Windtschote(n) wordt voor het eerst gebruikt in 1391, in latere teksten staat Wynschote(n), Wynschotten, Wynschoeten of Winschote(n). Het achtervoegsel -schote, Oudfries -skat, dat 'zandopduiking, hoger liggend land' betekent, is typerend voor hoog gelegen nederzettingen in het veengebied. Het voorvoegsel Win(s)e- in de plaatsnaam is waarschijnlijk afgeleid van een Germaanse wortel *winithi- in de betekenis van 'weiland, hooiland'. Deze wortel komt ook voor in de plaatsnaam Wynedaham (verdronken in de Dollard). De namen Winschoten en Winsewida betekenen 'dan wel 'het bos bij de weilanden'.

De oorsprong van Winschoten ligt misschien rond De Garst, een tot zes meter hoge keileemopduiking van 23 ha, die in gebruik was als es en in smalle akkertjes was opgedeeld. Op grond van het onregelmatige verkavelingspatroon kan worden vermoed dat hier al vóór de 11e of 12e eeuw een nederzetting kan zijn ontstaan. De omvang van het grondgebied suggereert dat Winschoten tot de oudere parochies behoort. Westerlee, Heiligerlee en mogelijk ook Blijham zijn daarvan kennelijk afgesplitst. Ook bezat de pastorie van Winschoten drie boerderijen met 72 akkers land in De Heemen onder Blijham en een stuk veen over de Pekel A (de Schrockelkamp), beide mogelijk afkomstig van de bezittingen van de Abdij van Corvey aan de Wezer in Duitsland.

Waterpark Tusschenwegen en Kunstwaterproject Natte Ogen.

Tusschenwegen is een natuurgebied en waterbergingsgebied van Staatsbosbeheer ten zuiden van Winschoten. Als waterbergingsgebied wordt het ook wel 'Winschoten-Zuid' genoemd.

De naam Tusschenwegen verwijst naar de historische naam voor het gebied tussen Blijhamsterweg, Udesweg, Zuiderveen en Pekel A. De oorsprong van het gebied ligt bij de in 1983 aangenomen Wet Herinrichting Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën, waarbij hier een gebied van 60 hectare bestemd werd tot bos. Na de wateroverlast van 1998 (waarbij de Tussenklappenpolder noodgedwongen onder water werd gezet) werd waterschap Hunze en Aa's gedwongen op zoek te gaan naar gebieden voor noodwaterberging. Hoewel hiervoor aanvankelijk de polder Turfwaard bij Oude Pekela werd geselecteerd, werd uiteindelijk voor dit gebied gekozen omdat hiervoor minder grond hoefde te worden verworven en er hier een combinatie van waterberging en natuur kon worden gelegd. Het noordelijke deel van het waterbergingsgebied ligt buiten het natuurgebied en is bestemd voor een eventuele toekomstige zuidelijke stadsuitbreiding van Winschoten. Het gebied werd vervolgens aangelegd tussen 2005 en 2006 en kreeg een (grotere) oppervlakte van 84 hectare. Het zuidelijke deel bestaat uit plas-dras en moerasgebied ter bevordering van vogels, klein wild en bloemen. In het midden en noorden grazen Schotse hooglanders en konikpaarden tussen bloemenweides en stukken bos. Het gebied is opengesteld voor wandelaars en fietsers. Bij hoogwater kan er in 24 uur tijd 1,7 miljoen kuub water in worden gepompt vanuit het Winschoterdiep en de Pekel A om wateroverlast te voorkomen. Via gemaal Zuiderveen aan zuidzijde van het gebied kan het bij een gunstigere waterstand vervolgens weer ingelaten worden in de Pekel A.

Aan noordzijde zijn twee grote ronde vijvers aangelegd die door middel van hoogteverschil (een met het peil van de Pekel A en een met een niveau ter hoogte van het maaiveld in het gebied) in elkaar kunnen overstromen en vervolgens via een 190 meter lange overstort naar een poldersloot. Deze vijvers dragen de naam 'Natte ogen' en vormen een zogenoemd waterkunstwerk.

Bruggeschans.

Een bruggeschans buiten een middeleeuwse vesting- of kasteelpoort gelegen verdedigingswerk; afgeleid van het Arabische woord 'barbakkaneh' (bolwerk voor de poort); ook wel bruggeschans

Bellingwolde.

Bellingwolde is een dorp van 3762 inwoners met inbegrip van de omliggende gehuchten Den Ham, Rhederbrug en Rhederveld). Het draagt het karakter van een streekdorp en heeft een lengte van ruim 4 kilometer. Het is een beschermd dorpsgezicht. Bellingwolde is in de Middeleeuwen ontstaan op een zandrug. Het hoorde aanvankelijk bij Reiderland, maar door het oprukken van de Dollard verdween deze streek voor

een groot deel in de golven en kwam Bellingwolde onder Westerwolde te vallen waartoe het nog steeds wordt gerekend. Vanuit Bellingwolde is er, getuige de voormalige opstreckende verkaveling land gewonnen op de Dollard. Hierdoor kwam Bellingwolde op een zandrug te liggen die de klei van de Dollard in het westen scheidde van het veen in het oosten van het Bourtangermoeras. Ook dit werd ontgonnen vanuit Bellingwolde.

In de 19e eeuw vormden de vruchtbare kleigronden de basis voor de groei van de welvaart van de Bellingwolder boeren. Door de hoge graanprijzen tussen 1850 en 1875 specialiseerden velen van hen in de akkerbouw en verwierven een hoge mate van welvaart. Van deze - vroegere - welvaart getuigen een aantal grote herenboerderijen in het dorp. In diezelfde tijd groeide het dorp naar het zuiden. Tegenover de zeer rijke herenboeren stonden de arme arbeiders en de spanningen tussen deze bevolkingsgroepen leidden er in 1892 toe dat er een opstand uitbrak, die met behulp van soldaten werd neergeslagen.

Oudeschans Vesting en Museum.

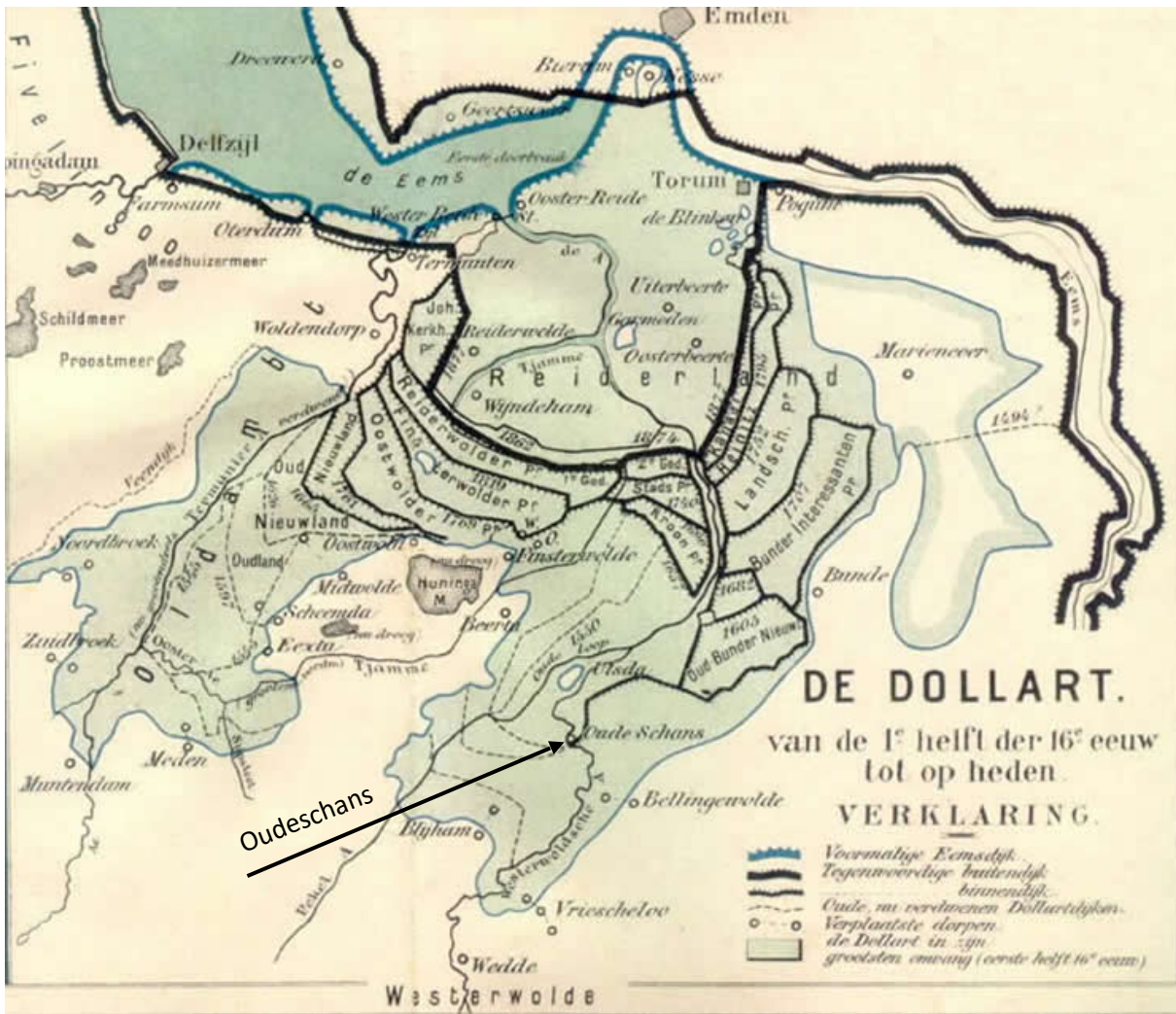
Oudeschans is ontstaan rond de Bellingwolderzijk (zijl = in zee uitvarende sluis), die in het midden van de 16e eeuw is aangelegd in de Westerwoldsche Aa. Bellingwolderzijk lag aan het open water van de Dollard! Tijdens de 80-jarige oorlog werd in 1593 door graaf Willem Lodewijk van Nassau bij Bellingwolderzijk een vesting aangelegd; hij kwam hier toen aan met 150 schepen en 2.200 man krijgsvolk. De vesting speelde in 1593 en 1594 een belangrijke rol in de strijd van de Staatse troepen (de Hollanders) tegen de Spaanse macht.

De vesting (toen Bellingwolderschans genoemd) kreeg de vorm van een onregelmatige vierhoek. De zijl bleef binnen de vesting, zodat ook de Westerwoldsche Aa door de vesting bleef stromen. De schans lag op een zeer strategisch punt, want door de sluis te openen kon men zeewater naar binnen laten of, door de sluis gesloten te houden, het water van de Westerwoldsche Aa, tegenhouden. Zo kon een groot gebied onder water gezet worden. In de loop van de tijd werd de Bellingwolderschans versterkt en kreeg steeds meer vaste bebouwing. In 1628 werd de Langakker- of Nieuwe schans aangelegd; daardoor werd de Bellingwolderschans voortaan (de) Oude schans. Oudeschans lag vlak aan de Dollard totdat in 1657 de dijk van Nieuweschans naar Stocksterhorn werd aangelegd. Het hele gebied ten zuidwesten van Nieuweschans werd toen drooggelegd. In 1659 werd ook de Westerwoldsche Aa om de vesting heen geleid. Pas toen kreeg Oudeschans haar huidige vorm.

In de strijd tegen de bisschop van Münster (Bommen Berend) in 1672 en in de Franse tijd (1795) was de vesting Oudeschans ook weer van betekenis. Oudeschans is in 1814 als vesting opgeheven, maar er is in de structuur van het dorp weinig veranderd. Het stratenplan is bewaard gebleven en de plaats van de vroegere wallen en grachten is nog in de verkaveling te herkennen. Bij de reconstructie van de vesting in de jaren tachtig werden enkele sporen van wallen, grachten en bastions aan de zuid-westzijde van het dorp geaccentueerd, waardoor de bezoeker van nu een duidelijk beeld krijgt van (een deel van) de oorspronkelijke vestingvorm.

Museum Oudeschans.

De rijke historie van het pittoreske Oudeschans krijgt in het Vestingmuseum nieuwe glans. In het museum worden, behalve Oudeschans, ook de omliggende schansen aan beide zijden van de grens (Grensland-Schansenland) belicht. Het is immers het gebied waar de 80-jarige oorlog met Spanje in 1568 begon. De boeiende geschiedenis met veel oorlogsgeweld komt tot leven door de honderden gebruiksvoorwerpen, die tijdens archeologische opgravingen in de vesting zijn gevonden. Naast de rijkversierde aardewerken en glazen huishoudelijke voorwerpen, zijn er tientallen compleet bewaarde schoenen en muilen in de vitrines te zien. Ook militaire bodemvondsten, zoals wapens en kanonkogels kunt u er vinden. U krijgt in het museum een goed beeld van hoe men in de 17e en 18e eeuw in een vesting leefde en werkte.

Garnizoenskerk Oudeschans

De voormalige garnizoenskerk van Oudeschans is gebouwd in 1626 en deed aanvankelijk dienst voor de alhier gelegerde militairen. Het is een uiterst sober zaalkerkje net als in de beide andere grensvestingen, Nieuweschans en Bourtange. In 1772 zijn kerk en pastorie met elkaar verbonden. Kerk en pastorie vormen zo een geheel; en dat is vrij uitzonderlijk. Omdat het een kerk betreft in een voor die tijd belangrijke vestingplaats, bekostigde koning Willem I een tijdlang de herstelwerkzaamheden. De zuidgevel werd herbouwd met Friese klinkers en de dakruiter werd gerestaureerd. Een geschilderd memoriebord in de kerk herinnert hier aan.

Binnen het uitgebreide wallenstelsel was weinig ruimte voor bebouwing: dicht op elkaar geplaatste straten geven het een stedelijk karakter, goed zichtbaar bij de kerk; zij staat met twee zijden pal aan de straat vlakbij het haventje, terwijl de begraafplaats zich elders bevindt. De vesting kreeg deze kerk, compleet met dakruiter in 1626. Net als in de beide andere grensvestingen, Nieuwe Schans en Bourtange is het een eenvoudige zaalkerk. In 1772 werd de dakruiter van het midden naar het zuiden verplaatst, waarbij de topgevel plaats maakte voor een wolfseind. Op een geschilderd memoriebord wordt een gift van 800 gulden van koning Willem I, bestemd voor het herstel van het gebouw, vermeld. Daartoe zullen ook de sloop en herbouw met Friese klinkers in 1828 van de zuidgevel behoren (de kerk is in de lengte min of meer noord-zuid gericht). Een volgende verbouwing vond plaats in 1858, waarbij de zuidgevel tot op een halve meter boven het maaiveld

werd afgebroken en nieuw werd opgetrokken. In 1859 werd het torentje vernieuwd. In de dakruiter hangt een luidklokje uit 1835. We vinden de ingangen van de kerk in de beide lange wanden. In de sluitsteen van de ingang dicht bij de weg staat het jaartal 1858. Deze ingang wordt afgesloten met een rondboog, de andere heeft een classicistische omlijsting. Eenvoudige rondboogramen zorgen voor licht in de kerk. De pastorie werd in 1772 tegen de kerk gebouwd, in één lijn met de westgevel, met een duidelijk zichtbare voeg, maar aan de oostzijde uitstekend. Het achterhuis is waarschijnlijk in 1828 gebouwd. Daarvoor moest een kerkraam grotendeels worden gedicht. De nu tot garage dienende schuur komt uit de tweede helft van die eeuw. Het interieur van de kerk is ingetogen. Er is een balustrade die op de onderste lijst het jaartal 1639 samen met een tekst uit Ezechiël 34 vermeld. Misschien slaat dit op de aanschaf van een Statenbijbel in dat jaar. Dan zou de balustrade oorspronkelijk vóór de preekstoel een lezenaar gedragen kunnen hebben. Maar dat is een beetje gissen. Het gewelf, hier en daar rustend op forse consoles, is bij de verbouwing in 1772 aangebracht; de vormgeving past bij deze periode. De groen en grijze banken zullen, evenals de kansel, in dezelfde tijd zijn gemaakt. De banken bezitten nog de originele kandelaars. Op de stijlen tussen de panelen van de kansel zitten mooi gesneden guirlandes. De beschildering in imitatiemahonie en goudverf op het lofwerk komt uit de 19e eeuw. Boven de preekstoel is een vrij zeldzaam geschilderd orgelfront compleet met registerknoppen, muziekboek en speeltafel, waarschijnlijk uit 1772. De vormgeving is typerend voor de 18e eeuw. Toen de balkenzoldering werd verwijderd ten behoeve van het huidige gewelf, moesten de balken boven de preekstoel blijven zitten, omdat die de dakruiter dragen. Het orgel is waarschijnlijk geschilderd om deze constructie te verbergen. De schildering is enkele jaren geleden door Helmer Hut gerestaureerd. In de dakruiter bevindt zich een uurwerk uit de 17e eeuw. J.H. Koster uit Blijham kreeg dit uurwerk in 1983 weer aan het lopen met behulp van een wasmachinemotor en een fietsketting. De versleten en vervangen onderdelen zijn, zoals het hoort bij een goede restauratie, op een paneel bewaard bleven.

Magnuskerk Bellingwolde.

De Magnuskerk in Bellingwolde dateert vermoedelijk uit de veertiende eeuw. Het oorspronkelijke gebouw is ernstig beschadigd door de uitbreiding van de Dollard en in 1527 geheel vernieuwd, onder andere met materiaal van de in 1504 gesloopte kleine toren van Ulsda.[1] Daarbij kreeg de kerk een laatgotisch uiterlijk met een versmald driezijdig gesloten koor. Volgens een bericht uit 1510 was de kerk gewijd aan de heilige Magnus. Later beweerde men dat het gebouw was gewijd aan de apostel Jacobus. Kennelijk was er sprake van verwarring met de gesloopte Jacobuskerk van Houwingaham.

De kerk ging in 1593 over in protestantse handen. De omwenteling verliep zonder noemenswaardige problemen. Er werden geen vernielingen aangericht. In 1929 werd de kerk gerestaureerd, waarbij ook de witte pleisterlaag van de buitenmuren werd gehaald. De kerk heeft een vrijstaande toren waarvan de onderbouw dateert uit 1720 en de bovenbouw uit 1909. In de toren bevinden zich twee historische luidklokken die gegoten zijn in 1697 en een die gegoten werd in 1979. Het mechanische uurwerk uit de toren dateert uit de 17e eeuw en is dus ouder dan de toren zelf. Op de vloer van de toren ligt een zandstenen grafsteen uit de 12e of 13e eeuw.

De preekstoel dateert uit 1660 en is vervaardigd door meester-kistenmaker Christopher. Het kerkorgel is in 1797 gebouwd door Heinrich Hermann Freytag en Frans Casper Snitger. Magnus, patroonheilige van de kerk, van Trani was in de eerste helft van de derde eeuw bisschop van de Zuid-Italiaanse havenstad Trani. Hij stierf de marteldood en wordt als heilige vereerd. Zijn gedachtenis is op 19 augustus.

Westerwolsche Aa.

De Westerwoldse Aa (ook: Westerwoldsche Aa of kortweg Aa, vroeger Westwoldinger Aa) is een rivier in Westerwolde en het Oldambt. De rivier wordt gevormd uit de riviertjes of beken Mussel Aa en Ruiten Aa die bij Wessinghuizen samenvloeien. De stroom loopt verder in de richting van de Dollard. Bij De Bult neemt de rivier het water van de zijstroom Pekel A op, die op zijn beurt weer in verbinding staat met de Rensel en het Winschoterdiep.

Pelgrimeren
in Groningen

Molen Weddermarke.

De Weddermarke is een poldermolen bij het recreatiegebied Wedderbergen.

De originele molen van het waterschap Weddermarke werd in 1875 gebouwd. Deze molen brandde af in 1898 en werd door de huidige molen vervangen. Al in 1910 werd de functie van de molen vervangen door een pompinstallatie met stoomaandrijvingen en in 1955 door een pompinstallatie met dieselaandrijving. Thans wordt het gebied afgewaterd met behulp van een elektrische installatie, die zo'n anderhalve kilometer van de molen staat. De molen is dus niet meer operationeel als poldermolen. De molen werd in 1987 ingrijpend gerestaureerd, vanaf die tijd kunnen de wieken weer draaien. De molen was vroeger met zelfzwichting uitgerust maar beschikt thans over het oudhollands wieksysteem met zeilen op de roeden, die een vlucht van 20,60 meter hebben. De molen is eigendom van het waterschap Hunze en Aa's. De molen draait, ondanks een sterke windbelemmering van de bomen van het recreatiegebied, geregeld dankzij een vrijwillige molenaars. In 2007 heeft men een wervelbalk geplaatst, zodat de molen ook zonder vijzel kan draaien. Vooral in de richtingen waar veel bomen staan kan de molen nu toch met mondjesmaat draaien.

Wedderveer en Wedderbergen.

Wedderveer is een buurtschap dat ligt tussen Wedde en Blijham aan de westzijde van de Westerwoldse Aa.

De naam verwijst naar het veer over de Westerwoldse Aa. Het veerhuis was vroeger een populaire uitspanning, zeker nadat de tramlijn naar Winschoten werd aangelegd. Aan de andere kant van het water liggen de Wedderbergen, van oorsprong een klein natuurgebied bestaande uit stuifduinen die gevormd zijn in de middeleeuwen. Tegenwoordig is het vooral bekend als recreatiegebied, met onder meer een bungalowpark. Ook staat in het gebied poldermolen de Weddermarke uit 1898.

Wedderveer had in 1807/08 een eigen schooltje.

In Wedderveer staat een bijzonder houtzaagmolentje uit 1938. In de nabijheid van de spinnenkop staat het tot woonhuis omgebouwde restant van windmolen De Nijverheidspolder.